

دانش و پژوهش

دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)

(علوم انسانی)

شماره سوم - بهار ۱۳۷۹

صص ۱۱۴ - ۱۰۱

بررسی میزان تحقق اهداف کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان از دیدگاه مربیان و اولیا

سید احمد احمدی* - سهیلا مددی**

چکیده

کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان محلی برای رشد و پرورش توانمندیهای کودکان و نوجوانان در زمان گذران اوقات فراغت آنهاست. هدف کانون پرورش فکری دستیابی به رشد ذوقی - هنری، اجتماعی، عاطفی، اخلاقی، اعتقادی، جسمی و فکری کودکان و نوجوانان بوده است. این تحقیق به بررسی میزان تحقق این اهداف از دیدگاه مربیان و اولیا می پردازد. سؤال اصلی تحقیق این است که آیا کانون پرورش فکری به اهداف مورد نظر خود رسیده است.

این تحقیق توصیفی - پیمایشی است. همه مربیان کتابخانه های کانون شهر اصفهان (۵۰ نفر) و ۱۹۸ نفر از اولیا که با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی منظم انتخاب شدند در این تحقیق شرکت داشتند. ابزار تحقیق پرسشنامه ای با ۵۶ سؤال بسته پاسخ بود و از آمار توصیفی و استنباطی برای تحلیل داده ها استفاده شد.

نتایج تحقیق نشان داد که از دیدگاه مربیان و اولیا برنامه‌های کانون بر رشد اجتماعی با میانگین رتبه‌ای ۱۰۷۸/۸، رشد اخلاقی با ۱۰۰۴/۶۸، رشد اعتقادی با ۹۴۲/۴، رشد عاطفی با ۹۴۱/۳۷ و رشد فکری با ۸۵۴/۱ تأثیر داشته و به رشد اجتماعی، اخلاقی، اعتقادی، عاطفی و فکری کودکان و نوجوانان کمک نموده است، ولی بر رشد جسمی و ذوقی-هنری (میانگین رتبه‌ای رشد جسمی ۴۵۳/۱۳ و میانگین رشد ذوقی-هنری ۷۳۲/۲۳) کمترین اثر را داشته و کمک چندانی به رشد جسمانی و ذوقی-هنری کودکان و نوجوانان نکرده است.

مقدمه

پر کردن اوقات فراغت کودکان و نوجوانان یکی از اشتغالات ذهنی خانواده‌هاست. معمولاً برای اوقات فراغت کودکان و نوجوانان برنامه‌ریزی نمی‌شود. نبودن برنامه برای اوقات فراغت باعث به هدر رفتن وقت و استفاده نادرست از آن می‌شود. برنامه‌ریزی برای اوقات فراغت کودکان و نوجوانان به شکل‌گیری شخصیت و رشد همه‌جانبه آنان کمک می‌کند. برای استفاده بهتر از اوقات فراغت نه فقط خانواده، بلکه مؤسسات آموزشی و اجتماعی باید اقدام کنند. لازم است برای استفاده بهینه از این فرصت برنامه‌ریزی شود.

بررسی جلالی (۱۳۷۳) نشان داد که ۹۰ درصد از دانش‌آموزان دوره متوسطه شمال تهران برای گذران اوقات فراغت خود غالباً به تماشای تلویزیون، گوش دادن به نوار، رفتن به میهمانی و کلاس درس جبرانی می‌پردازند. نظرخواهی از ۲۲۰۰ دانش‌آموز دبیرستانهای اصفهان نشان داد که وقت اضافی خود را تلف می‌کنند و به هیچ فعالیت مفید یا ورزش و مهارتی دست نمی‌زنند (بالایان، ۱۳۶۹). بسیاری از نوجوانان از وجود امکانات و مراکزی که برای پر کردن اوقات فراغت خود می‌توانند از آنها استفاده کنند بی‌اطلاع هستند.

کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان از جمله سازمانهایی است که برای پر کردن اوقات فراغت کودکان و نوجوانان تأسیس شده است. این کانون با بهره‌گیری از امکانات خود از قبیل کتابخانه‌های ثابت، سیار و ارسال پستی کتاب و کلاسهای آموزشی و برنامه‌های متنوع هنری و مهارت‌آموزی نقش عمده‌ای در غنی‌سازی برنامه‌ریزی اوقات فراغت کودکان و نوجوانان ایفا می‌کند.

کانون پرورش فکری در برنامه‌ریزی برای اوقات فراغت کودکان و نوجوانان فعالیت داشته و خدمات فراوانی را در جهت رشد و اعتلای شخصیت کودکان و نوجوانان انجام داده است. هدف کانون رشد همه‌جانبه کودکان و نوجوانان با استفاده از روشهای مناسب و ایجاد فرصت مهارت‌آموزی بوده است. سؤالی که در این زمینه مطرح می‌شود این است که تا چه اندازه این کانون به اهداف خود رسیده است. بررسی این سؤال هدف تحقیق حاضر است.

در زمینه عملکرد و تحقق اهداف کانون پرورش فکری، تحقیقی صورت نگرفته است. تنها تحقیق مرتبط را مزروعی (۱۳۷۶) درباره میزان تحقق اهداف کانون فرهنگی - تربیتی شهر اصفهان انجام داده است. کانون فرهنگی - تربیتی با انگیزه پرکردن اوقات فراغت دانش‌آموزان در سال ۱۳۶۴ تأسیس شده است. اهداف این کانون عبارت است از:

۱- پرکردن اوقات فراغت دانش‌آموزان با فعالیتهای و برنامه‌های مناسب

۲- فراهم آوردن شرایط مناسب برای پرورش استعدادهای دانش‌آموزان

۳- تعلیم آداب و اخلاق اسلامی و آموختن روش زندگی اجتماعی

۴- ایجاد ارتباط و همبستگی بین دانش‌آموزان

نتایج تحقیق مزروعی نشان داد که کانون فرهنگی - تربیتی در رشد اعتقادی، اخلاقی، فکری، عاطفی، اجتماعی، جسمی و همکاری دینی دانش‌آموزان مؤثر بوده است. کانون فرهنگی - تربیتی اصفهان فقط ۵/۶ درصد دانش‌آموزان را تحت پوشش قرار داده است. بیش از ۸۵ درصد دانش‌آموزانی که در برنامه‌های کانون فرهنگی - تربیتی شرکت نموده‌اند معدل درسی بالاتر از ۱۵ داشته‌اند که نشان‌دهنده علاقه‌مندی دانش‌آموزان درسخوان به فعالیتهای کانون فرهنگی - تربیتی بوده است.

تحقیق حاضر به بررسی میزان تحقق اهداف کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان اصفهان از دیدگاه مربیان و اولیا می‌پردازد. تحقق اهداف یکی از ابعاد کارایی درونی است. در ارزیابی کارایی درونی یک سازمان فرهنگی - آموزشی کارکرد آن در طول برنامه و میزان موفقیت آن در رسیدن به اهداف بررسی می‌شود. مربیان به‌عنوان ارائه‌دهندگان خدمات کانون و والدین به‌عنوان شاهد دریافت‌کنندگان خدمات می‌توانند به ارزیابی فعالیتهای کانون بپردازند و میزان توفیق آنرا در رشد کودکان و نوجوانان خود بازگو نمایند.

روش تحقیق

این تحقیق توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق مربیان کانون پرورش فکری و اولیای کودکان و نوجوانان تحت پوشش کتابخانه‌های کانون در شهر اصفهان طی سال ۱۳۷۷ بودند که بیش از یک سال سابقه همکاری با کانون را داشتند. به دلیل محدود بودن جامعه مربیان از روش سرشماری استفاده شد و تمام ۵۰ نفر مربی کتابخانه‌های شهر اصفهان در این تحقیق شرکت نمودند. برای تعیین حجم نمونه اولیا از فرمول برآورد حجم نمونه استفاده گردید (سهرابی، ۱۳۷۲، ص ۱۳۷). حجم نمونه اولیا ۱۹۸ نفر تعیین شد. فهرست کلیه اولیای دانش‌آموزان ۸ کتابخانه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان اصفهان تهیه و کدگذاری شد و سپس با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی منظم افراد نمونه انتخاب شدند.

ابزار تحقیق پرسشنامه بسته پاسخ ۵۶ سوالی با طیف لیکرت بود. پرسشنامه پس از تدوین به استادان متخصص دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه اصفهان و دانشگاه آزاد خوراسگان داده شد و آنان شمول محتوایی پرسشنامه را تأیید کردند. آنگاه به تعدادی از مربیان و اولیا داده شد و آنان سادگی فهم و درک مطالب و روایی صوری آن را تأیید کردند. سپس ۳۰ نفر از مربیان و اولیا به صورت تصادفی به پرسشنامه پاسخ دادند و اعتبار آن با ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید و در سطح ۵ درصد ۸۹/۵ به دست آمد که نشان‌دهنده اعتبار قابل قبول برای پرسشنامه بود. برای تحلیل داده‌ها از آزمون t تک‌متغیره، آزمون U من‌ویتنی و کروسکال والیس استفاده شد.

در این تحقیق فرضیه‌های زیر بررسی گردید:

- ۱- به نظر مربیان و اولیا برنامه‌های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان به اهداف خود یعنی رشد ذوقی - هنری، اجتماعی، عاطفی و... رسیده است.
- ۲- بین نظر مربیان و اولیا درباره تحقق اهداف کانون پرورش فکری تفاوت معناداری وجود دارد.
- ۳- بین نظرات پاسخگویان زن و مرد درباره تحقق اهداف کانون پرورش فکری تفاوت معناداری وجود دارد.
- ۴- بین نظرات پاسخگویان با تحصیلات متفاوت درباره تحقق اهداف کانون پرورش فکری تفاوت معناداری وجود دارد.

یافته‌های تحقیق

فرضیه اول تحقیق: به نظر مریبان و اولیا برنامه‌های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان به اهداف خود یعنی رشد ذوقی- هنری، اجتماعی، عاطفی و... رسیده است. جدول شماره (۱) نتایج مربوط به این فرضیه را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱- پاسخ اولیا و مریبان درباره تحقق اهداف کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

اهداف کانون پرورش فکری	پاسخ مریبان و اولیا	میانگین وزنی	خطای معیار	انحراف معیار	t تک‌متغیره
رشد ذوقی- هنری	۳/۲۲	۰/۵۷	۰/۸۸	۰/۴۴	
رشد اجتماعی	۳/۸۹	۰/۰۶۷	۱/۰۶	۱۳/۰۸*	
رشد عاطفی	۳/۶۱	۰/۰۶۷	۱/۰۴	۹/۱*	
رشد اخلاقی	۳/۷۶	۰/۰۶۳	۰/۹۸	۱۲/۰۶*	
رشد اعتقادی	۳/۶۵	۰/۰۶۷	۱/۰۴	۹/۷*	
رشد جسمانی	۲/۵۷	۰/۰۵۹	۰/۹۲	-۷/۲۸	
رشد فکری	۳/۴۶	۰/۰۶۴	۱/۰۰	۷/۱۸*	

* $P < 0.05$

نتایج به دست آمده در جدول شماره (۱) نشان می‌دهد که t به دست آمده در رشد ذوقی- هنری و جسمانی به صورت معناداری از میانگین پایین‌تر است و به نظر مریبان، برنامه‌های کانون در این دو هدف یعنی رشد ذوقی- هنری و رشد جسمانی به اهداف خود نرسیده است. در سایر اهداف t به دست آمده از t جدول در سطح ۵ درصد بزرگتر و نتایج بالاتر از میانگین است و کانون به این اهداف رسیده است.

جدول شماره (۲) میانگین رتبه‌ای و اولویت اهداف تحقق‌یافته کانون پرورش فکری از دیدگاه مربیان و اولیا را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۲- میانگین رتبه‌ای و اولویت‌های ابعاد مختلف رشد کودکان و نوجوانان در کانون

میانگین رتبه‌ای	ابعاد رشد	ردیف اولویت
۱۰۷۸/۸	اجتماعی	۱
۱۰۰۴/۶	اخلاقی	۲
۹۲۲/۴	اعتقادی	۳
۹۴۱/۳۷	عاطفی	۴
۸۵۴/۱	فکری	۵
۷۳۲/۲۳	ذوقی - هنری	۶
۴۵۳/۱۳	جسمانی	۷

جدول شماره (۲) نشان‌دهنده این است که رشد اجتماعی اولین رتبه و رشد جسمانی آخرین رتبه را کسب کرده است. این نتیجه بیان می‌کند که در کانون اولویت با رشد اجتماعی، اخلاقی و اعتقادی است و به رشد ذوقی - هنری و جسمانی توجه زیادی نشده است.

فرضیه دوم تحقیق: بین نظر مربیان و اولیا درباره تحقق اهداف کانون پرورش فکری، تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول شماره ۳- مقایسه میانگین رتبه‌ای نظر مریبان و والدین

درباره تحقق اهداف کانون پرورش فکری

Z	والدین	مریبی	میانگین رتبه‌ای اهداف کانون پرورش فکری
۳/۵۲*	۱۱۴/۸۴	۱۵۵/۴۷	رشد ذوقی هنری
۰/۸۰	۱۲۰/۷۶	۱۳۰	رشد اجتماعی
۲/۰۵*	۱۱۸/۰۴	۱۴۱/۷۱	رشد عاطفی
۱/۴۷	۱۱۹/۲	۱۳۶/۳۳	رشد اخلاقی
۰/۵۸۹	۱۲۱/۲۲	۱۲۸/۰۱	رشد اعتقادی
۴/۲۱۸۷*	۱۱۳/۳۳	۱۶۱/۹۹	رشد جسمانی
۵/۹۰*	۱۰۹/۶۷	۱۷۷/۷۴	رشد فکری

* $P < 0.05$

Z محاسبه شده در رشد فکری، جسمانی، ذوقی - هنری و عاطفی از مقدار بحرانی جدول در سطح اطمینان ۹۰ درصد بزرگتر است و نشان می‌دهد که تفاوت مشاهده شده در میانگین رتبه‌ای در این ابعاد رشد از نظر آماری معنادار است، یعنی بین نظر مریبان و اولیا درباره تأثیر برنامه‌های کانون بر رشد در ابعاد فوق تفاوت معناداری وجود دارد.

Z محاسبه شده در رشد اجتماعی، اخلاقی، اعتقادی از مقدار بحرانی در سطح اطمینان ۹۰ درصد کوچکتر است یعنی بین نظر مریبان و والدین درباره تأثیر برنامه‌های کانون بر رشد اجتماعی، اخلاقی و اعتقادی تفاوت معناداری وجود ندارد.

فرضیه سوم تحقیق: بین نظرات پاسخگویان زن و مرد درباره تحقق اهداف کانون پرورش فکری تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول شماره ۴- مقایسه میانگین رتبه‌ای نظر پاسخگویان زن و مرد
دربارۀ تحقق اهداف کانون پرورش فکری

Z	مرد	زن	میانگین رتبه‌ای اهداف کانون پرورش فکری
۰/۰۳۸۹	۱۲۲/۷۹	۱۲۲/۳۹	رشد ذوقی هنری
۰/۹۰	۱۲۹/۲	۱۲۰/۰۱	رشد اجتماعی
۰/۱۷۳	۱۲۱/۲۱	۱۲۲/۹۸	رشد عاطفی
۲/۶۲۵*	۱۰۳/۰۷	۱۲۹/۷۱	رشد اخلاقی
۲/۰۲*	۱۰۷/۵۴	۱۲۸/۰۵	رشد اعتقادی
۰/۲۲۹	۱۲۰/۸	۱۲۳/۱۳	رشد جسمانی
۱/۹۴	۱۰۸/۰۸	۱۲۷/۸۵	رشد فکری

* $P < 0.05$

جدول شماره (۴) نشان می‌دهد که Z محاسبه شده در رشد اخلاقی و اعتقادی از مقدار بحرانی جدول در سطح اطمینان ۹۵ درصد بزرگتر است و بین نظرات پاسخگویان زن و مرد در مورد تأثیر برنامه‌های کانون بر رشد اخلاقی و اعتقادی تفاوت معناداری وجود دارد. میانگین رتبه‌ای زنان در این دو هدف بالاتر از مردان است و نشان‌دهنده این است که به نظر زنان رشد اخلاقی و اعتقادی در کانون پرورش فکری بیشتر تحقق یافته است.

فرضیه چهارم تحقیق: بین نظرات پاسخگویان با تحصیلات متفاوت درباره تحقق اهداف کانون پرورش فکری تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول شماره ۵- مقایسه میانگین رتبه نظر پاسخگویان بر حسب تحصیلات درباره تحقق اهداف کانون پرورش فکری

H	فوق لیسانس به بالا	فوق دیپلم و لیسانس	دیپلم	زیر دیپلم	میانگین رتبه‌ای اهداف کانون پرورش فکری
۱۵/۲۷۷*	۱۱۷/۵	۱۳۳/۶۸	۱۳۳/۲۷	۹۰/۵۳	رشد ذوقی هنری
۱۶/۶۹*	۱۲۳/۲۷	۱۲۵/۷۸	۱۳۷/۷۲	۸۹/۶۴	رشد اجتماعی
۱۲/۲۶*	۱۱۳/۵۲	۱۲۵/۹۴	۱۳۶/۴۶	۹۵/۷۸	رشد عاطفی
۸/۳۹*	۹۳/۲۷	۱۲۴/۷۳	۱۳۴/۱۷	۱۰۹/۸۱	رشد اخلاقی
۶/۴۵۹	۹۱/۶۱	۱۲۲/۳۱	۱۳۲/۲	۱۱۷/۱۷	رشد اعتقادی
۱۱/۷۱*	۷۴/۶۸	۱۲۴/۱	۱۳۱/۲	۱۲۳/۷۲	رشد جسمانی
۶/۲۳	۱۰۲/۵۵	۱۳۲/۵۷	۱۲۸/۱۹	۱۰۷/۵	رشد فکری

* P<0.05

نتایج جدول شماره (۵) نشان می‌دهد که H محاسبه شده در رشد ذوقی-هنری، اجتماعی، عاطفی، اخلاقی و جسمانی از مقدار بحرانی جدول در سطح اطمینان ۹۵ درصد بزرگتر است و نشان می‌دهد که تفاوت مشاهده شده بین میانگین رتبه‌ای این اهداف از لحاظ آماری معنادار بوده است. به عبارت دیگر نظرات پاسخگویان با مدارک تحصیلی مختلف در مورد تأثیر برنامه‌های کانون در تحقق اهداف فوق متفاوت است. H محاسبه شده در رشد اعتقادی و فکری از مقدار بحرانی جدول در سطح اطمینان ۹۵ درصد کوچکتر است و نشان می‌دهد نظرات پاسخگویان با مدارک تحصیلی مختلف در مورد تأثیر برنامه‌های کانون در اهداف اعتقادی و فکری تفاوت معناداری ندارد.

بحث و نتیجه گیری

از یافته‌های این تحقیق می‌توان نتیجه‌گیری کرد که:

۱- از دیدگاه مریبان و اولیا برنامه‌های کانون پرورش فکری بر رشد اجتماعی کودکان و نوجوانان تأثیر داشته است ($t=13/08$, $P < 0/05$ ، جدول شماره ۱) یعنی برنامه‌های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان به افزایش رشد اجتماعی آنان کمک کرده است. این نتیجه مشابه نتیجه پژوهش مزروعی (۱۳۷۶) درباره تحقق اهداف کانون فرهنگی- تربیتی است که زمینه را برای رشد اجتماعی دانش‌آموزان فراهم کرده است. ۹۵ درصد مریبان و ۸۰ درصد والدین معتقد بودند که کانون پرورش فکری رفتار همنشینی با دوستان را افزایش داده است. به نظر ۸۹ درصد از مریبان، کانون پرورش فکری به دوست‌یابی کودکان و نوجوانان کمک کرده است. مقایسه نظرات مریبان و اولیا درباره تأثیر کانون پرورش فکری بر رشد اجتماعی تفاوت نداشته و هر دو گروه نقش کانون را بر رشد اجتماعی مؤثر دانسته‌اند (جدول شماره ۳). از نظر سطح تحصیلات افراد زیر دیپلم میزان موفقیت کانون را بر رشد اجتماعی کودکان و نوجوانان کمتر دانسته‌اند (جدول شماره ۵). این تفاوت شاید به علت توجهی باشد که افراد تحصیل‌کرده به رشد اجتماعی و تحقق آن در بین فرزندان خود دارند.

۲- مشاهده شده در رشد اخلاقی برابر با ۱۲/۰۶ و از مقدار بحرانی جدول در سطح اطمینان ۹۵ درصد بزرگتر است و به این معناست که برنامه‌های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان به افزایش رشد اخلاقی آنان کمک کرده است. بیشترین درصد تأثیر از نظر مریبان، مربوط به افزایش راستگویی در بین کودکان و نوجوانان با ۸۳ درصد و افزایش امانت‌داری بین کودکان و نوجوانان با ۸۲ درصد بوده است. به نظر اولیا، کانون با ۶۲ درصد به افزایش احترام‌گذاردن به قوانین، افزایش امانت‌داری و افزایش احترام‌گذاردن به بزرگترها کمک کرده است. مقایسه نظرات زن و مرد (جدول شماره ۴) نشان می‌دهد که به نظر زنان، کانون بر رشد اخلاقی کودکان و نوجوانان تأثیر بیشتری داشته است. تفاوت این نتیجه می‌تواند به توجه بیشتر زنان به رفتار اخلاقی فرزندان خود و در نتیجه تشخیص پیشرفت اخلاق در آنان باشد. معمولاً مردان کمتر به تربیت و اخلاق کودکان و نوجوانان خود می‌پردازند و درباره رفتارهای اخلاقی آنان قضاوت دقیقی ندارند.

۳- برنامه‌های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، همچنین به رشد اعتقادی کودکان و نوجوانان کمک کرده است ($t=9/7$ ، $P<0/05$ ، جدول شماره ۱). به نظر ۷۲ درصد از مربیان، کانون پرورش فکری خداشناسی را بین کودکان و نوجوانان افزایش داده است. این موضوع می‌تواند به دلیل وجود کتابهای متنوع در زمینه مسائل مذهبی در کتابخانه‌های کانون و استفاده کودکان و نوجوانان از متون مختلف در این زمینه باشد. ۵۰ درصد از مربیان و ۵۲ درصد اولیا افزایش نماز خواندن در اول وقت را در کودکان و نوجوانان خود اظهار نموده‌اند. بروز این رفتار می‌تواند نمونه خوبی از رشد اعتقادی کودکان و نوجوانان باشد. نتیجه این تحقیق در زمینه رشد اعتقادی مشابه با نتیجه‌ای است که مزروعی در زمینه کانون فرهنگی- تربیتی آموزش و پرورش اصفهان به دست آورده و نشان داده است که به نظر مربیان و دانش‌آموزان کانون فرهنگی- تربیتی به رشد اعتقادی آنان کمک کرده است.

۴- برنامه‌های کانون پرورش فکری به رشد عاطفی کودکان و نوجوانان کمک کرده است ($t=9/1$ ، $P<0/05$ ، جدول شماره ۱). ۸۷ درصد مربیان و ۶۰ درصد اولیا معتقد بودند که برنامه‌های کانون پرورش فکری باعث افزایش محبت بین کودکان و دوستان آنان شده است. این افزایش دوستی و محبت می‌تواند نتیجه تبادل بیشتر کودکان با یکدیگر و شرکت جمعی آنان در برنامه‌ها و وجود فضای رفاقت در انجام کارها باشد. مقایسه نظر مربیان و اولیا نشان داد که به نظر مربیان، کانون بیشتر بر رشد عاطفی تأثیر داشته است. (جدول شماره ۳). این اختلاف نظر می‌تواند در نتیجه تماس بیشتر مربیان با کودکان و مشاهده تفاوت رفتار عاطفی آنان در طول شرکت در برنامه‌های کانون باشد. مربیان از نزدیک با کودکان و نوجوانان سر و کار دارند و هرگونه تغییر در رفتار عاطفی آنان را مشاهده کرده و گزارش می‌دهند.

۵- مشاهده شده در تأثیر برنامه‌های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان بر رشد فکری برابر با ۷/۱۸ و از مقدار بحرانی جدول در سطح اطمینان ۹۵ درصد بزرگتر بود (جدول شماره ۱) و نشان داد که برنامه‌های کانون پرورش فکری به رشد فکری کودکان و نوجوانان کمک کرده است. به نظر ۹۱ درصد از مربیان و ۶۲ درصد از اولیا، برنامه‌های کانون سطح مطالعه دانش‌آموزان را افزایش داده است. ۸۹ درصد از مربیان و ۶۳ درصد اولیا معتقد بودند که اطلاعات علمی کودکان و نوجوانان بر اثر شرکت در برنامه‌های

کانون بیشتر شده است. این نتایج مشابه نتایجی است که مزروعی درباره تأثیر برنامه‌های کانون فرهنگی- تربیتی دانش‌آموزان بر رشد فکری آنان به دست آورده است. مقایسه نظرات مریبان و اولیا در مورد تأثیر کانون پرورش فکری بر رشد فکری کودکان و نوجوانان تفاوت معناداری را نشان می‌دهد (جدول شماره ۳). مریبان تأثیر برنامه‌های کانون را بر رشد فکری کودکان و نوجوانان بیشتر دانسته‌اند. این تفاوت می‌تواند به دلیل انجام برنامه‌های متنوع و پی در پی به کمک مریبان با کودکان و نوجوانان باشد. مریبان بر اثر توالی برنامه‌ها می‌توانند نشانه‌هایی را که علامت رشد فکری است از قبیل انگیزه برای مطالعه، افزایش اطلاعات و سرعت در حل مسأله مشاهده کنند و بر اساس آن قضاوت می‌کنند که کودک یا نوجوان به رشد فکری بیشتری رسیده است. شاید اولیا امکان چنین مشاهده و مقایسه‌ای را نداشته و در نتیجه کمتر از مریبان در مورد رشد فکری کودکان خود قضاوت کرده‌اند.

۶- با وجود اینکه به نظر ۸۷ درصد از مریبان و ۵۸ درصد از اولیا، کانون پرورش فکری به ذوق نویسندگی کودکان و نوجوانان کمک کرده است و ۸۸ درصد از مریبان به پرورش ذوق عروسک‌سازی و ۶۴ درصد از اولیا به پرورش ذوق مجسمه‌سازی اشاره کرده‌اند ولی در مجموع از دیدگاه مریبان و اولیا، کانون پرورش فکری به رشد ذوقی- هنری کودکان و نوجوانان کمک نکرده است ($t=0/44$, $P < 0/05$ ، جدول شماره ۱). مصاحبه با اولیا نشان داد که در برخی از زمینه‌ها مثلاً آموزش هنر عکاسی کلاسها مرتب تشکیل نشده است و ممکن است یکی از دلایلی باشد که اولیا رشد ذوقی- هنری کودکان و نوجوانان را کمتر دانسته‌اند. می‌دانیم که رشد ذوقی- هنری نیاز به یک برنامه مستمر دارد و شاید دلیل کم اثر بودن برنامه‌های کانون پرورش فکری بر این جنبه از رشد کم بودن زمان برنامه‌های هنری کانون و محدود بودن آن به تابستان و یا شرکت نکردن کودکان و نوجوانان در تمام طول سال باشد.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که کانون پرورش فکری به رشد جسمانی کودکان و نوجوانان کمک نکرده است ($t=-7/28$, $P < 0/05$ ، جدول شماره ۱). علت این امر می‌تواند کمبود برنامه‌های کانون برای رشد جسمانی کودکان و نوجوانان باشد. کانون فرهنگی- تربیتی آموزش و پرورش بر رشد جسمانی دانش‌آموزان تأثیر داشته و نتایج آن مغایر با نتیجه به دست آمده در کانون پرورش فکری است (مزروعی، ۱۳۷۶).

کانون پرورش فکری فضای مناسبی برای رشد همه‌جانبه کودکان و نوجوانان در اختیار دارد و با توجه به نتایج این تحقیق در غالب جنبه‌های رشد کودکان و نوجوانان از نظر مریبان و اولیا موفق بوده است.

بر اساس نتایج به دست آمده و مشاهده و مصاحبه با مریبان و اولیا برای بهبود کار کانون پرورش فکری توصیه می‌شود که:

الف) کانون برنامه‌های متنوع‌تری را برای رشد ذوقی-هنری کودکان و نوجوانان تدوین و اجرا نماید. تنوع این برنامه‌ها انگیزه‌ای برای شرکت بیشتر در فعالیتهای هنری کانون می‌شود و با رشد ذوقی-هنری می‌تواند بسیاری از توانمندیهای کودکان و نوجوانان را شناسایی و هدایت نماید.

ب) برنامه‌های کانون برای رشد جسمانی کودکان و نوجوانان کافی نبوده و این جنبه از رشد مورد غفلت قرار گرفته است. لازم است برنامه‌های ورزشی و اردویی برای رشد جسمانی کودکان در نظر گرفته شود.

ج) مراکز کانون پرورش فکری شناخته شده نیستند و حتی مریبان به اهداف کانون آشنایی دقیقی نداشتند. اطلاع‌رسانی در مورد فعالیتهای کانون باعث مشارکت مردم در سرمایه‌گذاری و شرکت در برنامه‌های این مراکز می‌شود.

د) با آموزش ضمن خدمت، دانش و مهارت مریبان کانون را باید افزایش داد تا بتوانند با اجرای برنامه‌ها به صورت عملی‌تر و غنی‌تر و خلاق‌تر به رشد جنبه‌های مختلف شخصیت کودکان و نوجوانان کمک کنند.

ه) باید یک برنامه ارزشیابی مستمر از کانون و تغییر لازم در جهت رشد و اعتلای برنامه‌های آنها صورت گیرد.

منابع و مأخذ

- احمدی، سید احمد. (۱۳۷۴)، *روانشناسی نوجوانان و جوانان*، تهران؛ انتشارات نخستین.
- اساسنامه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، (۱۳۵۹)، تهران؛ انتشارات کانون پرورش فکری.

- بالایان، مسروب. (۱۳۶۹)، روانشناسی بلوغ، اصفهان؛ انتشارات مشعل.
- جلالی، محمدعلی. (۱۳۷۳)، نحوه گذران اوقات فراغت دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه شمال تهران، (رساله کارشناسی ارشد)، تهران؛ دانشگاه تربیت معلم.
- ریسی، زهره. (۱۳۷۳)، نقش بازی در رشد شناختی-اجتماعی کودکان، (رساله کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی)، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان اصفهان.
- سهرابی، حمید و سعید قاسمیان. (۱۳۷۳)، کارایی داخلی و پیش‌بینی تقاضای آموزش و پرورش در ایران، تهران؛ انتشارات سازمان برنامه و بودجه.
- شعاری‌نژاد، علی‌اکبر. (۱۳۶۶)، نقش فعالیتهای فوق برنامه در تربیت نوجوانان، تهران؛ انتشارات اطلاعات.
- ماسن، هنری و همکاران. رشد و شخصیت کودک، ترجمه مهشید یاسایی (۱۳۷۰)، تهران؛ نشر مرکز.
- مزروعی، حسین. (۱۳۷۶)، بررسی میزان تحقق اهداف کانونهای فرهنگی-تربیتی آموزش و پرورش از دیدگاه مربیان و دانش‌آموزان، (رساله کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی آموزشی)، دانشگاه اصفهان.